

МОДЕЛЮВАННЯ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НБУ

Проаналізовано динаміку облікової ставки Національного банку України за 2000-2011 рр. Було виділено ряд характерних періодів, які можна описати однією і тією ж сукупністю економічних процесів у банківській сфері. Також був проведений аналіз коливань облікової ставки в окремих фазах розвитку економіки України

Ключові слова: банківська сфера, облікова політика, економічний процес

Постановка проблеми. Облікова ставка є одним із інструментів монетарної політики Національного банку України і її вплив на економіку є досить вагомий. Центральні банки розвинених країн активно використовують облікову ставку для регулювання економічних процесів: стимулювання економічного розвитку чи стримування інфляції. Аналіз впливу зниження облікової ставки за останній період і зумовлює актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми державного регулювання облікової ставки досліджували у своїх працях А. Гальчинський, О. Гнатів, С. Лазур, В. Стельмах, В. Єпіфанов, В. Зимовець, О. Лаврушин, Л. Керивенко та ін.

Викладення основного матеріалу. Облікова ставка є ціною, за якою НБУ емітує гроші в оборот у процесі первинної безготівкової (кредитної) емісії, за що облікову ставку можна вважати офіційною ціною грошей, на яку орієнтуються всі інші суб'єкти грошового ринку. Змінюючи рівень облікової ставки, Національний банк України має змогу впливати на пропозицію грошей. Підвищення рівня облікової ставки веде до подорожчання кредитів НБУ для комерційних банків. У такому разі банки прагнуть до компенсації своїх витрат, пов'язаних зі зростанням облікової ставки (подорожчанням кредиту) і піднімуть ставки за кредити, які вони надають суб'єктам господарювання.

Крім цього, подорожчання кредитів НБУ зменшує попит на кредити з боку комерційних банків. Звідси підвищення рівня облікової ставки веде до падіння обсягів рефінансування, зменшення грошової бази та скорочення пропозиції грошей. Зниження НБУ рівня облікової ставки має зворотний ефект. А саме: стимулює збільшення попиту на кредит з боку банків, веде до зростання обсягів рефінансування, розширює пропозицію грошей і збільшує грошову базу. Крім цього, облікова ставка НБУ впливає на ринкові процентні ставки, на дохідність цінних паперів і на динаміку обмінного курсу національної валюти.

В Україні регулювання грошового ринку через процентну політику НБУ відбувається досить складно. В умовах високих темпів інфляції, що супроводжували початкові стадії реформування національної економіки, грошово-кредитна політика, яку проводив Національний банк України (зокрема, його процентна політика), була фактором зростання пропозиції грошей та розкручування інфляційної спіралі [4].

Через зміну пропозиції грошей облікова ставка НБУ впливає на ринкові процентні ставки, тобто на ставки за всіма іншими видами операцій на грошовому ринку. А отже, діяльність Національного банку України в галузі процентної політики впливає на становище всіх суб'єктів економічної діяльності та фінансових установ, на кон'юнктуру ринку та розвиток економіки в цілому.

Облікову ставку можна визначити як цілісну цінову стратегію і тактику банку в області регулювання процентних ставок, спрямованих на забезпечення ліквідності, рентабельності і розвиток операцій банку [1].

Можна виділити дві групи причин, які впливають на рівень облікової ставки НБУ:

– причини, обумовлені загальними тенденціями розвитку національної економіки;

– причини, пов'язані з рішенням Національного банку України щодо грошової сфери.

Перша група причин є первинною щодо другої, оскільки розвиток секторів економіки впливає на рішення центрального банку в грошово-кредитній сфері. Маніпулювання обліковою ставкою слід розглядати як запобіжний активний важіль впливу на попит і пропозицію на грошовому ринку [2].

Механізм регулювання облікової ставки та її вплив на економіку виглядає таким чином:

– підвищення облікової ставки має на меті підвищення ціни грошей. Це обмежує попит комерційних банків на кредити центрального банку та їх можливості щодо кредитування економічних суб'єктів, що в свою чергу призводить до зростання процентних ставок за кредитами та зменшення попиту на кредити з боку економічних суб'єктів;

– зниження облікової ставки поживляє ділову активність та стимулює економічне зростання, зокрема збільшуються обсяги кредитування центральним банком комерційних банків, що розширює їх ресурсну базу і веде до зниження процентних ставок за кредитами і, відповідно, зростання попиту на банківські кредити з боку суб'єктів господарювання.

Сутність облікової ставки, як інструмента грошово-кредитної політики, полягає у зміні відсотків за кредитами, що їх НБУ надає комерційним банкам.

Облікова ставка в Україні має тенденції до зниження, що говорить про позитивний напрям розвитку економіки. Найвища облікова ставка НБУ була встановлена в 1994 році і склала 300 %. Інфляція у цьому році за даними Держкомстату України досягла відмітки 501,0 %. На сьогоднішній день облікова ставка НБУ складає 7,5 % [3].

Динаміку облікової ставки НБУ не можна зображувати як єдине ціле та давати загальний прогноз. Причиною цього є нестабільна економічна ситуація в Україні. Можна виділити ряд характерних періодів, які можна описати однією і тією ж сукупністю економічних процесів у банківській сфері. Необхідно виділити 3 фази: фаза фінансової стабілізації (2000-2003 рр., 2010-2011 рр.); фаза фінансової стабільності (2004-2007 рр.); та фаза фінансової кризи (2008-2009 рр.). Динаміку облікової ставки НБУ для більш детального аналізу в даних періодах необхідно розглядати поквартально або щомісячно.

На рис. 1 зображено динаміку облікової ставки НБУ за 2000-2003 рр., яка характеризує фазу фінансової стабілізації. Дана крива має тенденцію до зниження. Облікова ставка НБУ зменшилась майже у 5 разів (із 35% до 7%) формально виконуючи проциклічну функцію. На рівні мінімуму 7% облікова ставка знаходилась 18 місяців, тобто впродовж піку фази підйому процентна політика НБУ не здійснювала навіть формальний вплив на економічні процеси [3]. Дана ситуація частково пояснюється відсутністю значимого взаємозв'язку між ставками НБУ та ставками міжбанківського ринку, що у свою чергу нівелює вплив процентної політики НБУ на динаміку ставок роздрібного сегменту грошового ринку.

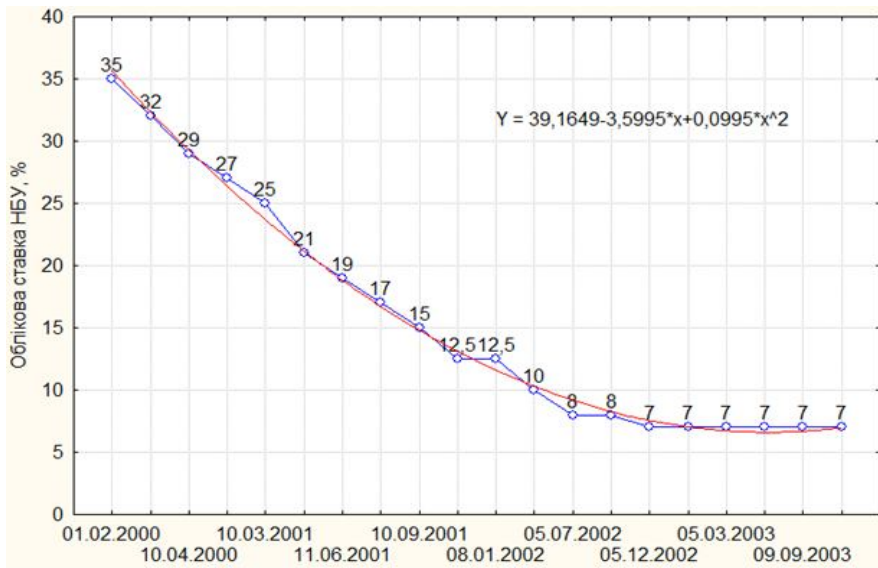

Рисунок 1. Динаміка облікової ставки НБУ за за 2000-2003 рр. (фаза фінансової стабілізації)

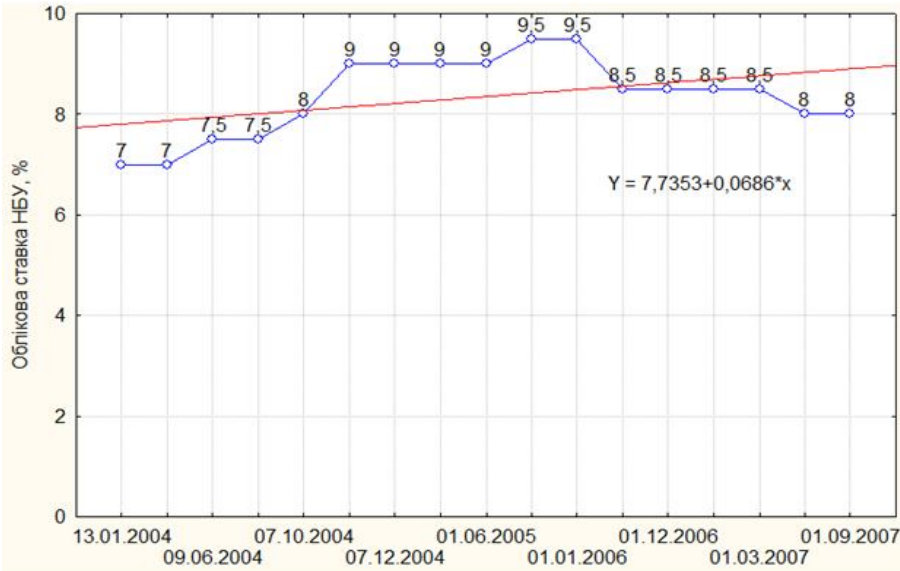

Рисунок 2. Динаміка облікової ставки НБУ за 2004-2007 рр. (фаза фінансової стабільності)

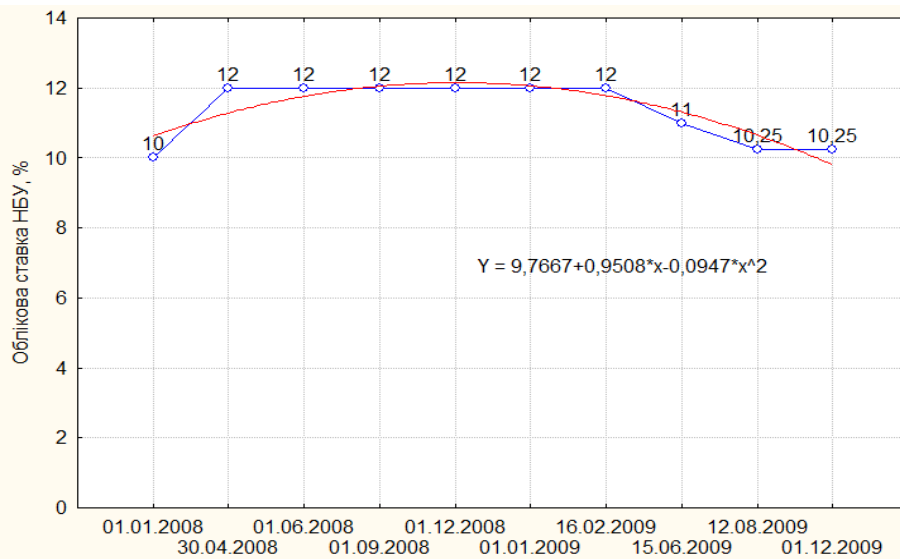

Рисунок 3. Динаміка облікової ставки НБУ за 2008-2009 рр. (фаза фінансової кризи)

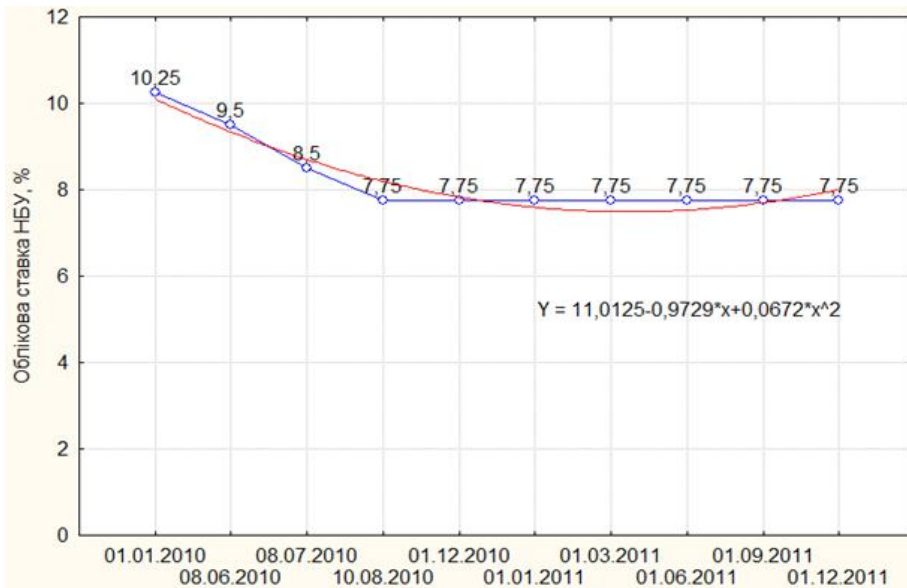

Рисунок 4. Динаміка облікової ставки НБУ за 2010-2011 рр. (фаза фінансової стабільності)

Попередня монотонно спадаюча крива вироджується в пряму, представлена на рис. 2. У данному випадку має місце фаза фінансової стабільності, для якої характерне незначне коливання облікової ставки. Облікова ставка НБУ зросла з 7% до 9,5%, що було обумовлено необхідністю її приведення до поточної цінової кон'юнктури. Протягом 2006-2007 рр. облікова ставка знижувалась, що формально визначає проциклічний профіль грошово-кредитної політики.

На рисунку 3 представлена фаза фінансової кризи 2008-2009 рр. У січні 2008 року НБУ почав реагувати на фінансову кризу і підвищив облікову ставку з 8% до 10%. Світова фінансова криза розпочалася ще у листопаді 2007 року, тому реакція НБУ є дещо уповільненою. Починаючи з 30.04.2008 року облікова ставка підвищилася до 12% і залишалася на цьому рівні досить тривалий час. Відсутність змін в обліковій ставці підтверджує висновок щодо низької дієвості процентної політики НБУ. Лише починаючи з червня 2009 року НБУ поступово знижує облікову ставку, хоча фінансова криза вже фактично закінчилась. Тобто НБУ несвоєчасно реагував на економічні явища, які відбувалися у світі під час фази фінансової кризи.

Обов'язкове резервування практично не використовувалось НБУ для здійснення впливу на економічні фази: мінімальна норма резервування з жовтня 2008 року по вересень 2010 року дорівнювала нулю, а максимальна – незначно зросла.

На рисунку 4 зображено динаміку облікової ставки НБУ за 2010-2011 рр. Дана крива монотонно спадає, що характерно для фази фінансової стабілізації. З початку 2010 року НБУ знижив облікову ставку (08.06.2010 з 10,25% річних до 9,5% річних; з 08.07.2010 до 8,5% річних; з 10.08.2010 до 7,75% річних). На сьогодні вона знаходиться на рівні нижчому, чим у 2004-2007 рр., коли її значення коливалися в межах 8-9,5% річних (нижче поточного рівня облікова ставка була тільки з грудня 2002 по червень 2004 року – 7% – і з червня по жовтень 2004 року – 7,5%) [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Виділення окремих фаз динаміки облікової ставки НБУ дає можливість для більш детального аналізу її коливань, а також виявлення причин, які мали на неї найбільший

вплив. Класифікація по різних фазах дозволяє прогнозувати динаміку облікової ставки за будь-яких умов зміни фінансових процесів, що циклічно розвиваються.

Список використаної літератури:

1. Долгоносів О. Процентна політика: роль і місце в стратегії банків [Електронний ресурс] / О. Долгоносів. – Режим доступу: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/11>
2. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку / Владислав Вікторович Зимовець; НАН України; екон. та прогнозув. – К., 2010. – 256 с.
3. Статистичні дані щодо рівня облікової ставки НБУ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua
4. Центральний банк та грошово-кредитна політика: Підручник / Кол. авт.: А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.

ГРІДАСОВ Вадим Михайлович – кандидат технічних наук, доцент кафедри "Фінанси".

Наукові інтереси:

- інноваційні процеси;
- фінансова діяльність;
- облікова політика.

ЄВТУХОВА Оксана Олександрівна – студентка.

КАСЬЯНЮК Сергій Володимирович – кандидат технічних наук, доцент кафедри "Економіка промисловості".

Наукові інтереси:

- зовнішньоекономічна діяльність;
- оцінка потенціалу підприємства.

Надійшла до редакції: 06.04.12 р.